

หมอวิจารณ์ชี้ ม.ยุคใหม่ต้องปรับตัว เน้นให้ “นศ.เรียนรู้ผ่านชีวิตจริง”

เรียบเรียงจากการปาฐกถาพิเศษ หัวข้อ “การพัฒนาวิชาการสายรับใช้สังคม ทิศทางการผลิตบัณฑิตในศตวรรษที่ 21” โดย ศ.นพ.วิจารณ์ พานิช ประธานคณะกรรมการการอุดมศึกษา และรองประธานมูลนิธิสยามกัมมาจล ในเวทีสัมมนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ “การพัฒนาวิชาการสายรับใช้สังคม” ณ โรงแรมมิราเคิลแกรนด์ คอนเวนชัน กรุงเทพฯ โดยมีผู้บริหารและคณาจารย์ จากสถาบันอุดมศึกษา 166 แห่งทั่วประเทศเข้าร่วมรับฟัง

หัวข้อที่ทางผู้จัดมอบให้ผมมาพูดคือเรื่อง “การผลิตบัณฑิต” กับเรื่อง “วิชาการสายรับใช้สังคม” ซึ่งเป็นเพียงส่วนเดียวของเรื่องที่เราพูดกันวันนี้ ในความเข้าใจของผม ขณะนี้ความเคลื่อนไหวใหญ่ในการอุดมศึกษาของไทยที่จะเป็นการปฏิรูปจริงๆ อย่างถึงแก่นคือ เรื่องวิชาการสายรับใช้สังคม และ เรื่อง The 21st Century Learning หรือ “การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21” ซึ่งมันจะเปลี่ยนจากที่เราเข้าใจเยอะมากอย่างไม่น่าเชื่อ เป็นเรื่องของการเปลี่ยนในระดับ Mind Set คือการเปลี่ยนวิธีการและเปลี่ยนวิธีคิด เพราะโลกเปลี่ยนอย่างรุนแรง และสองเรื่องนี้เป็นเรื่องที่ควรอยู่ด้วยกัน ไม่อยู่แยกกัน เพราะต้องเกี่ยวคู่กัน และบางส่วนยังเป็นอันเดียวกันอีกด้วย

ผมกราบเรียนย้ำว่า มหาวิทยาลัยจะทำประโยชน์ให้แก่บ้านเมืองได้อย่างยิ่ง ถ้าหากว่าจับสองเรื่องนี้แล้วใช้ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของท่านอย่างเต็มที่ พูดในทางตรงกันข้าม ในแง่ลบ ก็คือว่า มหาวิทยาลัยจะทำร้ายสังคมอย่างแรง ถ้าท่านยังทำงานแบบเดิมอยู่ต่อไป ไม่ปรับสองเรื่องใหญ่นี้

ท่านเลขาธิการการอุดมศึกษา ดร.สุเมธ แย้มมนูน ได้พูดแล้วนะครับว่า เรื่องแนวคิดมหาวิทยาลัยกับวิชาการสายรับใช้สังคมไทย การที่มหาวิทยาลัยเข้าไปใกล้ชิดกับสังคมมันเกิดขึ้นเนื่องมาจากเหตุการณ์ทางการเมือง ความขัดแย้งในสังคม แล้วก็มีคนออกมาชี้ให้เห็นเยอะเลยว่า อุดมศึกษาของเราสามารถที่จะเข้าไปมีส่วนของการแก้ปัญหา หรือถ้าพูดในแง่ลบอีกเหมือนกัน คือ ที่ผ่านอุดมศึกษาของเรามีส่วนสร้างปัญหาที่ทำให้เกิดสิ่งเหล่านั้น เพราะการเรียนการสอนมันไปทำให้คนมีนิสัยอย่างนั้น คือ “ยอมรับผู้อื่นได้ยาก” เพราะฉะนั้นความเคลื่อนไหวครั้งนี่จึงเป็นความพยายามร่วมกันที่จะทำให้สังคมของเราอยู่ได้อย่างมีความสุข ผมคิดว่าเป็นเรื่องใหญ่มาก

ทีนี้ เรามาดูที่ศตวรรษที่ 21 ความจริงของศตวรรษใหม่ ก็คือมันไม่ใช่ชีวิตในศตวรรษที่ 20 หรือ 19 อีกแล้ว และมันได้เปลี่ยนไปอย่างรุนแรงเหลือเกิน แล้วก็จะยิ่งเปลี่ยนเร็วขึ้นเรื่อยๆ ที่สำคัญมองในแง่ของ

การเรียนรู้ นักศึกษาในปัจจุบันนี้กับสมัยที่เราเป็นนักศึกษาในอดีต มันเป็นคนละคนละพันธุ์ หรือเป็น
มนุษย์พันธุ์เดียวกัน แต่ไม่เหมือนกัน ผมตีความว่า เด็กสมัยนี้ ที่เป็นักศึกษา ซึ่งจะเรียกว่า “เด็ก” ก็ไม่ถูก
นักศึกษสมัยนี้เขามีความรู้เยอะ “สมัยพวกผมเรียนหนังสือ ความรู้ไม่ค่อยมี ดังนั้นพวกเราก็อหวักระหายที่
จะเรียน”

“เด็กสมัยนี้ความรู้เยอะ มันเลยไม่หิว มันไม่อยากจะเรียน อาจารย์สอนเขานั่งหลังห้อง หรือเล่น BB
ไป ไซ้ไหม เราเจอกันทุกคน นั่นคือของจริง เราไปว่าเขาไม่ได้ เพราะเขาเป็นคนมีความรู้เยอะ แล้วที่เราสอน
ก็น่าเบื่อ ไม่น่าสนใจ เพราะเขารู้แล้ว หลายคนรู้แล้ว หรือหลายคนก็ไม่อยากรู้ นี่คืสภาพจริงของสังคมว่า
เราจะต้องทำเรื่องการเรียนรู้ให้สอดคล้อง ให้เหมาะกับคนแบบนั้น”

เราจะไปบอกว่า “เฮ้ย คุณเป็นคนใช้ไม่ได้ ไม่ตั้งใจเรียน” แล้วก็ทำไปอย่างเดิม ทำอย่างนั้นไม่ได้
ต้องเปลี่ยน ที่พูดอย่างนี้ที่จริงก็ไม่ค่อยจำเป็นต้องพูด เพราะท่านที่มาประชุมในวันนี้จะเป็นคนที่เข้าใจที่ผม
พูด อาจจะดีกว่าที่ผมเข้าใจ ท่านจึงมา ปัญหาคือทำอะไรที่จะทำให้คนส่วนใหญ่ในมหาวิทยาลัยเข้าใจ
แนวคิดเหล่านี้ได้

พูดถึงวิชาการสายรับใช้สังคม มหาวิทยาลัยไทยเป็นมหาวิทยาลัยที่อยู่กับวิชาการสายนานาชาติ เป็น
สายที่เราให้คุณค่า เราตีราคา เรามีผลงานที่จะเอาไปขอตำแหน่งวิชาการ เลื่อน โบนัส เลื่อนนี้ หรือถือเป็น
ผลงานได้ ซึ่งเป็นเรื่องที่ดี แต่ไม่เพียงพอ เราต้องการวิชาการอีกสายหนึ่งเพื่อการทำประโยชน์ให้แก่สังคม
ซึ่งเราไม่คุ้นเคย ซึ่งที่จริงพูดอย่างนี้ก็อาจจะผิด เพราะที่จริงมีคนทำอยู่แล้ว และเพราะมีคนทำอยู่แล้วนั้น
แหละ ทำให้เรามีการประชุมวันนี้ ทีมจัดงานยังได้มีการไปถอดบทเรียน 6 มหาวิทยาลัยนำร่องมาแบ่งปัน
แลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน สรุปว่าที่จริงแล้ว คือ “มีอยู่เพียงแต่ไม่เป็นระบบ” และ “การยอมรับยังไม่ชัดเจน” ผม
เข้าใจว่าที่ชัดเจนที่สุดคือที่ มจร. (มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี) แต่ว่าโดยทั่วไปแล้วการ
ยอมรับยังไม่ชัดเจนในการที่จะถือว่เป็นผลงานที่มีคุณภาพ มีประโยชน์ เอาไปเป็นผลงานแล้วเลื่อน
ตำแหน่งวิชาการได้ไม่ชัด ในหลายกรณีก็ถูกปฏิเสธแล้วก็เสียอกเสียใจกัน

เพราะฉะนั้นสิ่งที่เราจะต้องทำให้ได้คือ “การพัฒนาวิชาการสายรับใช้สังคม” ที่จะต้องสร้างให้เป็น
ระบบ แล้วมีการยอมรับคุณค่า มูลค่า คือ ตีราคาได้ เป็น ผศ. หรือ รศ. นี่คืพันธกิจที่ระบบการอุดมศึกษา
ต้องทำให้ได้ ซึ่งหลายๆ คนอาจจะบอกว่า สกอ. ไปจัดสิ แต่ที่จริงแล้ว การทำสิ่งใหม่ถึงขนาดนี้มันต้องการ
การทำที่ยึดโยงอยู่กับความเป็นจริง ชีวิตจริงของการทำงานในมหาวิทยาลัย ของอาจารย์ ของนักศึกษา และ

ของคนอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เพราะฉะนั้นการสร้างวิชาการสายรับใช้สังคมโดยเอาผลงานที่มีอยู่แล้ว ที่ถือว่าดีของมหาวิทยาลัยต่างๆ มาทำความเข้าใจและเรียนรู้ด้วยระดับกันน่าจะเป็นวิธีการที่ดีที่สุดในการที่จะสร้างระบบของวิชาการสายรับใช้สังคมขึ้นมา

ที่จริงต้องขำนิดหนึ่งว่า วิชาการสายนานาชาติไม่ได้แปลว่าไม่ได้รับใช้สังคม ในหลายกรณีมีผลต่อสังคมมหาศาล แล้วในขณะเดียวกัน วิชาการสายรับใช้สังคม โจทย์มาจากสังคมโดยตรงเลย ทำโดยอาจารย์ไปคลุก แล้วชาวบ้านก็มีบทบาทมาก ก็ตีพิมพ์ในวารสารวิชาการนานาชาติได้ มีตัวอย่างให้ดูเยอะ แต่สิ่งทีขาดคือระบบของวิชาการรับใช้สังคม ที่เรามีตอนนี้คือมีเพียงระบบของวิชาการสายนานาชาติ ยังไม่มีระบบของวิชาการสายรับใช้สังคม

จุดนี้สำคัญนะครับ ซึ่งที่จริงวิชาการสองสายนี้ไม่แยกจากกันอย่างเด็ดขาด เป็นความซับซ้อนของมัน เพราะฉะนั้นเราสามารถมองวิชาการสองสายให้มันส่งเสริมซึ่งกันและกันได้ ท่านจะเห็นว่า วิชาการสายรับใช้สังคมนี้สามารถตีพิมพ์ได้ แล้วมหาวิทยาลัยที่เป็นมหาวิทยาลัยวิจัยก็สามารถที่จะสร้างความสามารถในการตีพิมพ์ผลงานวิชาการนั้นในวารสารวิชาการนานาชาติได้ พูดอย่างนี้ไม่ได้แปลว่าเลื่อนลอย มีหลายแห่งทำและทำได้ และในขณะเดียวกัน นอกจากงานวิจัยนั้นจะมี Social Impact หรือผลกระทบทางสังคมแล้ว ยังสามารถมี Impact Factor (ตัววัดคุณภาพของงานวิจัย) ของทางวิชาการสายนานาชาติด้วย

เพราะฉะนั้น วิชาการสายรับใช้สังคม นิยามที่สำคัญที่สุดน่าจะอยู่ที่ โจทย์ของการทำงานนั้นมาจากไหน ซึ่งโจทย์ปัญหาของวิชาการสายรับใช้สังคม ตัวโจทย์มาจากปัญหาหรือโอกาสของสังคม พูดง่ายๆ คือเข้าไปทำงานโดยใช้สังคมเป็นฐาน ยกตัวอย่างของ มจร. ที่มีรูปแบบของการจัดการในระดับมหาวิทยาลัย เพื่อที่จะให้มหาวิทยาลัยเข้าไปหาปัญหาและโอกาสของสังคมเอามาทำงาน หรือเข้าไปทำงาน

ผมขออนุญาตขำนิดหนึ่งว่า โจทย์ที่ผมได้มาเพื่อพูดในวันนี้ เน้นเรื่องการเรียนการสอน การผลิตบัณฑิต แต่ผมเองมีความคิดเห็นว่า ภารกิจทั้งสี่ด้านของมหาวิทยาลัยสามารถที่จะดำเนินการในลักษณะที่นำไปสู่การรับใช้สังคมได้ทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการบริหาร เรื่องการวิจัย เรื่องการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม และการเรียนรู้ ซึ่งก็คือ เรื่องการเรียนการสอน ผมใช้คำว่า “การเรียนรู้” เพื่อตีความให้มันกว้างขึ้น ภารกิจทั้งสี่อย่างนี้เวลาไปรับใช้สังคมมันอาจไม่แยกกัน หมายความว่าทำงานรับใช้สังคม โจทย์โอกาส มันมาจากชุมชนสังคมและพื้นที่ เวลาทำไปอาจตีความภารกิจสี่อย่างอยู่ในนั้น โดยการทำงานเรื่อง

เดียวขึ้นเดียว แต่ทำเชื่อมโยง นี่คือสภาพที่ผมคิดว่าเป็นเรื่องจริง เป็นภาพที่ซับซ้อน เวลาตีคุณค่า ตีราคา ผมมองว่าต้องใจกว้างในการยอมรับงานวิชาการสายรับใช้สังคม

ผมมีความเชื่อว่าการไปทำงานรับใช้สังคมนั้น ไม่ใช่เข้าไปช่วยเหลือสังคม โดย “ผู้รู้” เข้าไปสอน “คนไม่รู้” ผมว่าไม่ใช่ เจตคตินั้นจะไม่ใช่เจตคติที่จะทำให้วิชาการสายรับใช้สังคมแข็งแรง รังแต่จะทำให้อ่อนแอ และใช้การไม่ได้ในที่สุด เจตคติที่ถูกต้องของการทำงานวิชาการรับใช้สังคม คือการเข้าไปร่วมเรียนรู้ ร่วมปฏิบัติกับเขา พุดง่ายๆ เข้าไปทำงานร่วมเรียนรู้กัน บางอย่างชาวบ้านเขารู้ดีกว่าเรา บางอย่างคนในโรงงานรู้ดีกว่าเรา แต่บางเรื่องเราก็อาจจะรู้มากกว่า โดยเฉพาะในเรื่องทฤษฎี ถ้ามหาวิทยาลัยจะสร้างระบบเพื่อการรับใช้สังคม ต้องไม่ใช่เป็นหน่วยถ่ายทอดความรู้ (Technology Transfer) ต้องเป็นหน่วยที่ยึดเจตคติของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ พุดง่ายๆ คือเข้าไปด้วยความสัมพันธ์แนวราบของความเท่าเทียม ไม่ใช่การเข้าไปด้วยความสัมพันธ์แนวตั้งของผู้รู้และผู้ไม่รู้ อาจารย์ทั้งหลายก็ต้องหาทางปรับเปลี่ยนวิธีคิดตัวเอง เข้าไปแล้วเข้าไปเรียนรู้ ไม่ใช่เข้าไปสอนชาวบ้าน หากจะมีการสอนก็แบบร่วมกันทำงาน ร่วมกันเรียนเป็นเจตคติแนวราบ หลักคือตรงนั้น

การทำงานวิชาการสายรับใช้สังคม มันโยงเข้าสู่การเรียนรู้ คือเรื่องการผลิตบัณฑิต คือการผลิตบัณฑิตในศตวรรษใหม่มันทำแบบเดิมไม่ได้ถ้าเราต้องการให้บัณฑิตของเรามีคุณภาพสูงในฐานะบัณฑิตของศตวรรษใหม่ ออกไปใช้ชีวิตในสังคมของศตวรรษที่ 21 ทำงานในลักษณะของงานในศตวรรษที่ 21 เราสอนเขาแบบเดิม การศึกษาแบบเดิมที่มีอยู่ ที่เราใช้อยู่ในปัจจุบันนี้ มันเหมาะสำหรับคนทำงานในศตวรรษที่ 20 หรือ 19 โลกเปลี่ยนช้า ทำงานก็มีสูตรมีรูปแบบตายตัวค่อนข้างชัดเจน โลกสมัยนี้ทุกอย่างมันไปเร็ว แล้วก็หลายอย่างมันไม่คุ้นเคย เป็นความไม่ชัดเจน สามารถมองได้หลายมุม มีความแตกต่างหลากหลาย เพราะฉะนั้นบัณฑิตต้องการการเรียนรู้แบบใหม่

คำว่า Teachless, Learn more เป็นหัวใจ จริงๆ แล้วคำว่า Teacher เป็นคำเก่า ในความหมายมันคือ Facilitator ผู้อำนวยการเรียนรู้ หรือ Coach มันจะต้องเปลี่ยนไปในความหมายใหม่ ส่วนเนื้อหาวิชาในปัจจุบันนี้หาง่ายมาก อยู่ที่ปลายนิ้ว หากจาก google ได้หมด การเรียนต้องเรียนให้เลยจากเนื้อหา หลายส่วนก็ไม่ต้องสอน เด็กสามารถเรียนรู้เอง แต่ต้องสร้าง “ทักษะและเจตคติ” ขึ้นมาให้ได้ ที่จริงเราสร้างไม่ได้ แต่เขาตั้งสมภายในตัวเอง เขาเติบโตจากภายในเองได้ เราช่วยเอื้ออำนวยเขาแต่เราทำให้เขาโตไม่ได้ เขาต้องเติบโตเอง เป็นวิธีการจัดการเรียนรู้ในลักษณะใหม่ การเรียนรู้ในแบบใหม่ในศตวรรษที่ 21 เป็นการเรียนรู้ร่วมกัน

เป็นทีม (Team Learning) มากกว่าการเรียนรู้แบบตัวใครตัวมัน (Individual Learning) อย่างผมเรียนหนังสือเป็นหมอ เป็นการเรียนรู้แบบตัวใครตัวมันหมดเลยนะครับ 95% นี้ มีบางส่วนเท่านั้นที่พวกเราจัดกันเอง เวลาขึ้นหอออดกลุ่มสืบทอดกัน หลายครั้งเราจับกลุ่มเรียนกันเอง มาตัวกันเอง อย่างนี้เป็นการเรียนรู้ร่วมกันเป็นทีม ทั้งๆ ที่จริงๆ ในกลุ่มมีคนเรียนหนังสือเก่งๆ แล้วก็แข่งกันอยู่ แต่เราก็แบ่งปันกัน

อีกอันหนึ่งที่คนทางการศึกษาอาจจะแปลกใจ ผมตีความ ไม่รับรองว่าถูก ผมคิดว่าการเรียนแบบที่พวกเราเคยเรียน แบบที่ผมเคยเรียนเป็นหมอ เราเรียนทฤษฎีก่อน ปูฐานทฤษฎีให้แน่น แล้วจึงค่อยไปฝึกปฏิบัติ ถือว่าหมดหน้าที่แล้ว แบบนี้จะเป็นการเรียนแบบปัจจุบันไม่ได้ เพราะหลายเหตุผล ผมคงอธิบายได้ไม่หมด เพราะอาจเข้าใจได้ไม่ลึกซึ้งพอ แต่อันหนึ่งที่ผมเห็นคือถ้าเรียนทฤษฎี ปูพื้นให้แน่น ปูอย่างไรก็ไม่แน่น เพราะความรู้ทฤษฎีมีมากมายเหลือเกิน ยิ่งปูยิ่งซึม ยิ่งมีนและเบื่อเรียน อันที่สองคือไม่ต้องปูหรือเด็กมันปูแล้ว มันหาเรียนเองได้ เพราะความรู้มันหาง่าย แต่การทำให้ความรู้เข้าสู่ความจริงลึที่ท้าทาย เพราะฉะนั้นการเรียนปัจจุบัน การปฏิบัติและทฤษฎีต้องทำไปด้วยกัน ต้องเรียนไปด้วยกัน

การเรียนปฏิบัตินี้ถามว่าได้อะไร คำตอบของผมอาจจะไม่เหมือนใครนะครับ ผมตีความของผมเอง ไม่ได้เอามาจากไหน การเรียนปฏิบัติ สิ่งสำคัญที่สุดคือได้แรงบันดาลใจ (Inspiration/Motivation) ทำให้ได้เห็นคุณค่าของสิ่งที่ตัวกำลังจะเรียน เหมือนการเรียนไปเป็นครู เรียนไปเป็นพยาบาล เป็นหมอ เรียนไปเป็นทนาย พอเป็นการปฏิบัติแล้วมันได้มิติของทางด้านคุณค่า แล้วมันกระตุ้นให้เราเรียน เด็กสมัยนี้ไม่มีแรงบันดาลใจในการเรียน ผมว่าส่วนหนึ่งเพราะเราไปย่ำกับทฤษฎีมากเกินไป อีกอันหนึ่งในเมื่อ Teachless, Learn more และการเรียนกันเป็นทีม ผมว่าห้องเรียนต้องไม่ใช่ Class Room อีกต่อไป แต่ต้องเป็นสตูดิโอเป็นที่ทำงานเป็นกลุ่มๆ ไป เช่นที่โรงเรียนรุ่งอรุณของมูลนิธิรุ่งอรุณ ถ้าเราไปดูที่ห้องเรียน เราจะเห็นเลยว่าแม้กระทั่งเด็กประถมฯ ห้องเรียนยังเป็นสตูดิโอเลย

ห้องเรียนเป็นสตูดิโอผมเจอว่าเมืองไทยมีมาแปดสิบปีแล้วที่คณะสถาปัตย์ฯ จุฬาฯ มีคนมาเขียนเล่าในด้วย'ตูน ว่าในปี 2518 ห้องเรียนมีบรรยากาศเป็นอย่างไร ไม่ค่อยมีการเรียนกัน นักเรียนเรียนกันเป็นงานอดิเรก แล้วเล่นกันเป็นประจำ แต่ทั้งหมดนี้อาจารย์จะให้ทำโปรเจกต์มานำเสนอ อาจารย์วิพากษ์วิจารณ์และให้ไปทำงานออกแบบกันมา แต่ก็ยังเป็นแบบตัวใครตัวมัน ถ้าจะให้เป็นศตวรรษใหม่ต้องเรียนกันเป็นทีม นั่นหมายความว่าเรียนจะเปลี่ยนจาก Lecture Base เป็น Project Base ดร.ปริญญญา เทวานฤมิตรกุล บอกว่า เป็นการเปลี่ยนนักศึกษาจาก “กรรม” เป็นนักศึกษาเป็น “ประธาน” และเป็น “กิริยา” ด้วย คือเป็นผู้

ลงมือทำโปรเจกต์ ทำงานให้ดีคือทำงานของชุมชน สังคม ทำงานรับใช้สังคม เป็นการเรียนแบบใหม่ เข้าไป เชื่อมโยงและเข้าไปหนุนวิชากรรับใช้สังคม เป็นอีกมุมมองหนึ่งของการผลิตบัณฑิตในศตวรรษที่ 21 ว่า ต้องการทักษะอย่างไร

“การดำเนินการต้องก้าวไปเหนือกว่าการสอน เหนือกว่าเนื้อหา เหนือกว่าความรู้ เหนือกว่า ตำรับตำรา เหนือกว่าห้องเรียน เหนือกว่าโรงเรียน และเหนือกว่ามหาวิทยาลัย การเรียนการสอนแบบเล็ก เซอร์และอาจารย์ที่สอนแบบเล็กเซอร์จะหมดไป ที่พูดนี้แรงไป แต่ที่จริงมันคงไม่ถึงกับสูญภัยกับร้อยหรอก แต่ มันจะต้องลดไปเยอะ แล้วนำไปสู่การที่นักศึกษาเป็นผู้ปฏิบัติ”

ที่ผมพูดนำมาจากหนังสือ 2 เล่ม หากค้นหาคำว่า 21 st Century skill จะมีอะไรมาเยอะมาก เว็บไซต์ ดีๆ เยอะมาก ที่สำคัญ หากค้นหาใน youtube ก็จะมีเรื่องดีๆ สนุกๆ กับหัวข้อนี้มากเลย เราไม่ต้องอ่านมาก ผมตาไม่ค่อยดี หลับตาฟังและลืมตามาดูภาพนิดหน่อยก็ได้ความรู้เรื่อง 21 st century skill หรือ 21 st Century Learner มาอย่างมากมาย เพราะฉะนั้นความคิดเห็นของผมคือระบบการเรียนรู้ที่จะหนุนให้ การศึกษาเป็นการศึกษารับใช้สังคม การเรียนรู้ต้องไปให้ถึง 21 st Century skill และ Transformative Learning แปลว่า เป็นการเรียนรู้ที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงภายใน (Transform) วิถีคิด จิตใจ อารมณ์ของคน พัฒนาไปเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Change Agent) ที่ไม่ดูอายุปัญหาของสังคม ท้องถิ่น ชุมชน บ้านเมือง เห็นตนเองว่าเป็นผู้ที่ทำประโยชน์ เปลี่ยนแปลงสังคมได้โดยรวมมือกับคนอื่น

การศึกษาในปัจจุบันนี้ส่วนใหญ่เป็น Informative Learning คือเรียนรู้วิชาแล้วก็ตอบคำถามของ อาจารย์ได้ จำได้ ตอบได้ เลือกคำตอบ 1 ใน 4 หรือ 1 ใน 5 ได้ แต่การเรียนรู้วิชาชีพอย่างหมอยาจะเรียนไปถึง Formative Learning เรียนไปถึงความรู้เชิงอาชีพ และมีทักษะ เป็นความรู้ที่ซับซ้อน เป็นความรู้เชิงวิชาชีพ มี อดุมการณ์ มีอดุมคติ ด้วย แต่ไม่พอ การศึกษาปัจจุบันตั้งแต่ชั้นประถมฯ ต้องเรียนเพื่อให้ได้ Transformative Learning ซึ่งสอนไม่ได้แต่จัดกระบวนการให้ทำโปรเจกต์แล้วจะเรียนไปเอง อาจค่อยๆ สั่งสม เริ่มจากเรื่อง ง่ายๆ แล้วค่อยๆ ซับซ้อนมากขึ้น เป็นลักษณะการเรียนแบบยุคใหม่ และต้องเติมความเป็นพลเมือง ให้มี ความคิดแบบความเป็นพลเมืองเข้าไปด้วย

จุดหนึ่งที่ต้องการเน้นคือบทบาทของครูอาจารย์ก็ต้องเปลี่ยนจากเน้นการสอนแบบเล็กเซอร์ เป็น เน้นการออกแบบการเรียนรู้ ซึ่งผมคิดว่าเป้าหมายและผลลัพธ์ที่สำคัญที่สุดนักศึกษาจะได้จากการจัดการ เรียนรู้ของอาจารย์ ของมหาวิทยาลัย คือ “แรงบันดาลใจ” ไม่ใช่ความรู้ ไม่ใช่วิชา แต่เป็นแรงบันดาลใจ เมื่อมี

แรงบันดาลใจเขาจะชวนขวาย ใฝ่หาความรู้ แล้วเขาก็หากันเอง โลกสมัยนี้ไม่ใช่เรื่องยาก เมื่อเขามีแรงบันดาลใจเขาไปทำโปรเจกต์มันสนุก มันน่าตื่นเต้น โดยวิธีนี้อาจารย์ไม่ใช่ผู้สอนแต่เป็น Coach เป็น Facilitator ผู้อำนวยการเรียนรู้ อาจารย์ต้องมีทักษะในการเป็น Coach เป็นผู้อำนวยการเรียนรู้ ต้องเรียนและเรียนได้ไม่รู้จบ นี่เป็นจุดสำคัญนะครับ คือเรียนได้ไม่รู้จบ

ขออย่าว่า การเรียนรู้ The 21 st Century Skill ต้องเน้นไปที่ทักษะ ต้องทำเป็น เรียนจากฝึกซ้ำๆ จนทำ เป็นเหมือนการขี่จักรยานเป็น ตอนเราฝึกขี่จักรยานเราต้องนึกว่าเราต้องเอาขาถีบอย่างไร เอามือจับอย่างไร แต่พอเราทำเป็นแล้วไม่ต้องนึกเลย มันเป็นไปโดยอัตโนมัติ ฝึกตั้งแต่เด็ก ฝึกเรื่อยๆ ความชำนาญก็มากขึ้นเรื่อยๆ ก็จะได้ทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณ (Critical Thinking) ขึ้นมาเอง โจทย์ของเราในฐานะที่เป็น อาจารย์ก็คือว่า แล้วจะวัดอย่างไรล่ะว่าลูกศิษย์เรามีทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณ อันนี้เป็นเรื่องใหญ่ ทำ วิจัยได้มากมาย ทำวิจัยว่ารู้ได้อย่างไรว่า เด็ก ป.1 มีทักษะนี้ เด็ก ม.1 มีทักษะนี้ หรือเด็กที่กำลังจะจบวิศวะมี ทักษะนี้ มันไม่เหมือนกัน แต่แนวคิดเดียวกัน เพียงความชำนาญที่ไม่เหมือนกัน ทักษะอื่นๆ เขาก็จะพลอยได้ เรียนรู้ไปโดยปริยายไม่ต้องสอน

วันนี้ เราคงไม่ลงรายละเอียดของการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ไปมากกว่านี้ แต่เป็นเพียงการมา ชี้ให้เห็นเรื่องวิซารับใช้สังคม มหาวิทยาลัยเข้าไปใกล้สังคม ที่เชื่อมโยงกับการสร้างการเปลี่ยนแปลงใน เรื่องการเรียนการสอนในมหาวิทยาลัย ว่ามันส่งเสริมซึ่งกันและกันอย่างไร ถ้าเราเชื่อมโยงและทำไปพร้อมๆ กันมันจะเป็นเรื่องง่าย แต่ถ้าทำวิชาการรับใช้สังคมแต่เราไม่เปลี่ยนเรื่องการเรียนรู้เลย มันจะยาก ไม่สนุกเลย

ผมจะขออย่าว่าถ้าจะให้การเรียนเปลี่ยนจะต้องเปลี่ยนวิธีวัดผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาบางอย่างใหญ่ๆ อันที่หนึ่งคือ ไม่เน้นถามถูกผิด ไม่ถามอะไรที่เป็นข้อเท็จจริง แต่เน้นถามความคิด อันที่สองคือเน้นเรื่องการทำงานเป็นทีม และอันที่สามคือข้อสอบไม่เป็นความลับ เปิดเผยข้อสอบ อันที่จริงเรื่องนี้ผมคิดย้อนหลังสมัย ผมอยู่จุฬาฯ หรืออยู่เตรียมอุดมฯ ข้อสอบไม่เป็นความลับหรอก เขาพิมพ์ขายด้วย แต่ว่าข้อสอบออก 5 ข้อ แต่ที่วางขายมันมี 200 ข้อ ทั้งหมดเพื่อหนีไปออกจากบรรยากาศของถูกผิด เพราะอะไรที่ถูกต้องวันนี้ อีกสองปี อาจผิดแล้ว ถ้าเด็กอ่านแล้วขีดความรู้เท่าที่ผิด เขาก็เสร็จ ได้คะแนนศูนย์ ทั้งที่ถึงแม้ว่าตรงนั้นเขาผิด แต่ วิธีการ-กระบวนการเรียนรู้เขาได้เติบโตขึ้นแล้ว

ทักษะที่พูดถึงทั้งหมดของ The 21 st Century Skill เป็นไปเพื่อฝึกฝนพัฒนาสมองมนุษย์ส่วนที่ เรียกว่า Neo Cortex สมองมนุษย์มีส่วนสาม ส่วนในสุด คุณหมอประเวศ วะสี เรียกว่า สมองสัตว์เลื้อยคลาน

เป็นสมองที่มีขึ้นเพื่อความอยู่รอด เพื่อการดำรงชีวิต เพื่อกิน เพื่อต่อสู้แย่งชิง เพื่อหลบภัย และเพื่อสืบพันธุ์ เป็นสมองส่วนที่เรียกว่า เพียงเพื่อดำรงชีวิต ส่วนที่สองเป็นสมองสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม มีการพัฒนาขึ้นมาในเรื่องอารมณ์ ส่วนสมองมนุษย์คือ Neo Cortex เป็นสมองที่ทำให้มีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น มีสุนทรีย และมีความรู้สึกต่าง ๆ เป็นสมองส่วนที่มีเฉพาะมนุษย์

“สังคมปัจจุบันนี้มันกระตุ้นสมองสัตว์เลี้ยงลูก มนุษย์กระตุ้นความเห็นแก่ตัว เอาเปรียบคนอื่น สมองส่วนนี้มันมีอำนาจเหนือและครอบงำตัวเรา ลูกเรา ลูกศิษย์ของเรา และครอบงำคนไทย มันก็ได้คนที่มีความเห็นอกเห็นใจคนอื่น ไม่สนใจผู้อื่น ฉันจะเอาของฉัน แต่การศึกษาต้องกระตุ้นสมองส่วน Neo Cortex รักคนอื่นเป็น ทำเพื่อคนอื่นเป็น ทำเพื่อส่วนรวมเป็น มองภาพส่วนรวม ไม่ได้เอาแต่เรื่องที่อยู่ใกล้ตัวเท่านั้น หรือมองเฉพาะภาพแคบๆ ผมคิดว่านี่คือเป้าที่ใหญ่ที่สุดของการศึกษา การเรียนรู้ และเชื่อมโยงไปสู่การทำประโยชน์ให้แก่สังคม เป็นหัวใจเลย ถ้าเราสามารถจะทำกระบวนการต่างๆ ที่ไปกระตุ้นสมองส่วนที่เป็นมนุษย์ แล้วมันจะได้ทั้งวิชาการเพื่อการดำรงชีพไปในตัว พร้อมๆ กับการกระตุ้นความเป็นมนุษย์ The 21 st Century Learning เองก็เป็นไปเพื่ออันนี้”

แต่อาจารย์จะต้องมีทักษะที่สำคัญอันหนึ่งที่จะชวนให้ลูกศิษย์ทำความเข้าใจและกระตุ้นสมองความเป็นมนุษย์ซึ่งกันและกัน คือ อาจารย์ต้องมีทักษะในการชวนนักศึกษาสะท้อน (Reflection / After Action Review: AAR) ว่าจากการที่เราไปร่ำเรียนมาด้วยกัน ไม่ว่าจะอาทิตย์หนึ่ง เดือนหนึ่ง หรือปีหนึ่ง ทำแล้วเราเรียนรู้อะไรบ้าง เราเรียนรู้มิติความเป็นมนุษย์ที่มีความเกื้อกูลกัน เราทำแล้วมันมีความสุขอย่างไร เช่น เขาอาจรู้สึกว่ามันมีความสุขเหลือเกินที่เราได้ไปทำงานกับคุณป้าคุณยายคนนี่...”

และในกระบวนการสะท้อน อาจารย์ตั้งคำถามในเชิงทฤษฎีด้วยว่าคิดอย่างไรกับการตีความเหตุการณ์ต่างๆ ด้วยทฤษฎีนั้นทฤษฎีนี้ ซึ่งสุดท้ายนักศึกษา ก็จะแน่นทฤษฎีด้วย ปฏิบัติเป็นด้วย แล้วยังเข้าใจวิธีนำทฤษฎีไปใช้ สวนทางกับการเรียนที่เราคุ้นเคยโดยสิ้นเชิง คือเรียนจาก “ปฏิเวธ” คือผลของ “การปฏิบัติ” ที่เกิดขึ้นกับตัวเราเอง แล้วมาตีความผลอันนั้นว่าเกิดขึ้นได้อย่างไรด้วยทฤษฎี และกับความรู้สึกของตัวเอง เป็นเรื่องที่สำคัญที่สุดที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ของสมองส่วนมนุษย์

สรุปว่านักศึกษาในศตวรรษใหม่ต้องเรียนรู้จากโจทย์ปัญหาชีวิตจริง (Project Base Learning: PBL) พอเรียนจากภาคชีวิตจริงก็เท่ากับไปทำงานรับใช้สังคมแล้วส่วนหนึ่ง แล้วจากที่ไปเรียนแล้วกลับมาสรุปแล้วรายงาน สมมติ มหาวิทยาลัยมหิดลไปทำสำรวจที่หมู่บ้านหนึ่ง ชวนนักเรียน ป. 6 ไปสำรวจคนอ้วน เรียนรู้

เรื่องสุขภาพ นำเรื่องความอ้วนเป็นตัวตั้งแล้วเชื่อมโยงไปสู่เรื่องอาหาร เรื่องการออกกำลังกาย หรืออื่นๆ เยอะแยะ แล้วเก็บข้อมูลกลับมารายงานกับที่ประชุมหมู่บ้าน มีคุณป้า คุณยายมาฟัง อย่างนี้เรียกว่ารับใช้สังคมแล้ว เกิดการเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพ ส่วนเด็กโตๆ ก็นำข้อมูลมาเขียนรายงาน เผลอๆ ตีพิมพ์เป็นรายงานวิชาการได้ ถ้าเราเอาทฤษฎีมาจับ ทางที่ดีที่สุดคือเทียบกับมัน อย่าเชื่อทฤษฎีว่ามันถูกเสมอไป ดังนั้นงานรับใช้สังคมจึงเป็นงานที่มาจากงานวิจัยได้ แล้วก็ยังเป็นงานที่มาจากนักศึกษา อาจารย์ และคนในชุมชนก็สามารถร่วมกันทำงานวิจัยเป็นประโยชน์ต่อสังคมได้ ซึ่งที่ผ่านมาก็มีตัวอย่างการตีพิมพ์ผลงานวิชาการรับใช้สังคมมากมายแล้วยังมี Impact Factor ด้วย

สรุปคือ เราสามารถใช้ PBL เป็นเครื่องมือสร้างวิชาการสายรับใช้สังคมได้ โดยสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) กำลังจะสร้างระบบ Public Library of Thailand ขึ้นมาเป็น E-Journal เป็นช่องทางสาธารณะ เป็นช่องทางของการตีพิมพ์ผลงานวิชาการสายรับใช้สังคมที่มีคุณภาพ ที่มีทฤษฎีรองรับ มีการเก็บข้อมูล มีการวิเคราะห์และประมวลผลที่น่าเชื่อถือ เป็นความท้าทาย

สุดท้ายนี้ วิชาการสายรับใช้สังคมในสายตาของผมมันได้มาจากทั้ง 4 ภารกิจของมหาวิทยาลัย ทั้งผลิตบัณฑิต งานวิจัย การรักษาศิลปวัฒนธรรม และการจัดการเรียนการสอน ซึ่งทั้ง 4 ภารกิจนี้มันเสริมซึ่งกันและกัน ถ้ามองเฉพาะการผลิตบัณฑิต การโยกการผลิตบัณฑิตไปกับการทำงานรับใช้สังคม คือ บัณฑิตต้องเรียนแบบ PBL ต้องเรียนแบบลงไปทำงาน ทำโปรเจกต์ และออกไปรับใช้สังคม ที่พูดมาทั้งหมดนี้ ผู้ที่ยากลำบากที่สุดคือ “อาจารย์” เพราะอาจารย์ต้องเปลี่ยนอะไรเยอะ ต้องเปลี่ยนวิธีคิด ต้องฝ่าฟันทักกะใหม่ในการเป็น Coach ในการออกแบบโปรเจกต์ ในการชวนนักศึกษา来做โครงการ ชวนนักศึกษามาสะท้อนสิ่งที่ได้เรียนรู้ ให้ได้ความรู้ที่ลึกทางทฤษฎีและได้รับการกระตุ้นสมองในส่วนของมนุษย์ และอาจารย์ยังต้องการเครื่องมือที่ช่วย คือ “**กลุ่มเพื่อนร่วมงาน**” (Professional Learning Community: PLC) ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้วิธีการในการเป็นอาจารย์รูปแบบใหม่.